

Socialistische transnationaliteit en de transfer van Nederlandstalige literatuur

Engelbrecht, Wilken	Univerzita Palackého, Olomouc, Tsjechië
Kalmthout, Ton van	KNAW, Amsterdam, Nederland
& Zajas, Paweł	Uniwersytet A. Mickiewicza, Poznań, Polen
Bossaert, Benjamin	Univerzita Komenského, Bratislava, Slowakije
Stoicescu, Alexa	Universitatea din București, Boekarest, Roemenië
De Dobbeleer, Michel	Universiteit Gent, Gent, België
Srebnik, Anita	Univerza v Ljubljani, Ljubljana, Slovenië
Novaković-Lopušina, Jelica	Belgrado, Servië
Ekaterina Vekshina	Nederlands Instituut St.-Petersburg, St.-Petersburg, Russische Federatie
Bereznicka, Hanna	Adam Mickiewicz Universiteit, Poznań, Polen
Birutė Avižienienė	Instituut voor de Litouwse literatuur en cultuur, Vilnius, Litouwen

Donderdag 27 augustus (vervolg op vrijdag 28 augustus)

Starttijd: 10:30

Inleiding

In 2022 stelde de projectgroep het onderzoek naar receptie van Nederlandstalige literatuur in Centraal-Europa en de Balkan voor. Op dit colloquium willen wij de resultaten van het afgeronde project voorstellen.

Met de opkomst van lectoraten nam vanaf 1955 het aantal literaire vertalingen uit het Nederlands in het gebied flink toe. Dankzij inbreng van neerlandici werd een vrij representatief beeld van de Nederlandstalige literatuur gegeven. Daarbij was er wel grote invloed van met name de USSR en in iets mindere mate de DDR als 'gidslanden'. Verder moest rekening worden gehouden met de doctrine van het socialistisch realisme en met financiële beperkingen door deviezentekorten. Officieel bestond er nergens censuur en de lijsten met 'verboden boeken' waren overal strikt geheim. Vertalers waren daarom onzeker wat wel en wat niet vertaald kon worden met zelfcensuur als gevolg.

De inleidende lezing Een Oost-Europese canon? bekijkt, in hoeverre de in de onderzochte regio vertaalde werken aansloten bij wat elders in Europa werd vertaald. In de vijf volgende lezingen wordt voor achtereenvolgens de Sovjetunie, de DDR, Tsjecho-Slowakije, Roemenië, Bulgarije en Joegoslavië getoond hoe vertalers en uitgeverijen omgingen met de vermelde onzekerheid. De centrale vraagstelling is daarbij hoe zij omgingen met de spanning tussen enerzijds de eigen wens om representatieve werken uit het Nederlandse taalgebied aan hun lezerspubliek voor te stellen en anderzijds zodanig te voldoen aan de normen van het socialistische systeem dat publicatie tot stand kwam. Dit is sinds begin van dit decennium opnieuw zeer actueel in landen als de Russische Federatie en de Chinese Volksrepubliek.

De in vrijwel alle onderzochte landen bestaande 'tijdschriften voor wereldliteratuur' waren vooral na de Helsinki-akkoorden van 1977 een mogelijkheid om werken voor te stellen die niet aan het socialistisch-realistische discours voldeden. Tenslotte wordt ook getoond, hoe Joegoslavië een andere weg bewandelde. In de lezingen worden tevens mogelijkheden voor vervolgonderzoek aangestipt.

Omschrijving bijdragen

De bijdragen aan het panel zullen zich richten op de receptie van Nederlandstalige literatuur in de periode 1945-1990. Bijdragen:

Een Oost-Europese canon? - Een overzicht van werken die in de gehele regio werden gereciperd
Tussen censuur en wereldliteratuur - De plaats van Nederlandstalige literatuur in de cultuurpolitiek van de DDR

Multatuli in Russische vertaling - Over Multatuli in Russische vertaling (deels met het Duits als tussentaal)

De muizendiscipline - Over de rol van Olga Krijtová en Júlia Májeková binnen de transfer van Nederlandstalige literatuur naar Tsjecho-Slowakije

Diversiteit van Nederlandstalige literatuur in socialistisch Roemenië - De rol van belangrijke Roemeense vertalers binnen de transfer van Nederlandstalige literatuur naar Roemenië

Over de rand van de Sovjetbril - Over de rol van het tijdschrift Panorama voor de transfer van Nederlandstalige literatuur naar Bulgarije

Met passie vanuit Joegoslavië - De rol van belangrijke Servische, Kroatische en Sloveense vertalers

binnen de transfer van Nederlandstalige literatuur naar Joegoslavië
Multatuli in Russische vertaling

Bronnenlijst

- Brems, Elke, Orsolya Réthelyi & Ton van Kalmthout (eds.), *Doing Double Dutch: The International Circulation of Literature from the Low Countries*. Leuven: Leuven University Press, 2017.
- Broomans, Petra, 'Zichtbaar in de canon. Spelregels voor cultuurbemiddelaars', in: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 128, 3-4, 2012, 256-275.
- Espagne, Michel & Werner, Michael, 'Jenseits der Komparatistik. Zur Methode der Erforschung von Kulturtransfers', in: U. Molk (red.), *Europäische Kulturzeitschriften um 1900 als Medien transnationaler und transdisziplinärer Wahrnehmung* (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Philologisch-historische Klasse, 3. Folge, Bd. 273), 2005, 13-32.
- Grave, Jaap, 'Die Rolle der Leipziger Niederlandistik für den Transfer niederländischsprachiger Literatur in die DDR', in: Siegfried Lokatis en Martin Hochrein (red.), *Die Argusaugen der Zensur. Begutachtungspraxis im Leseland DDR*. Stuttgart, Ernst Hauswedell, 2021, 309-332.
- McMartin, Jack, *Book to Book. Flanders in the Transnational Literary Field*. PhD dissertation KU Leuven, 2019.
- Rundle, Christoph, Anne Lange & Danielle Monticelli (eds.), *Translation under Communism*, Cham, Palgrave Macmillan, 2022.
- Vimr, Ondřej, 'Prescriptive Polysystems, Struggle-free Fields and Burdensome *Habitus*: Translation Paradigm Shift in the Wake of the February 1948 Communist Overthrow in Czechoslovakia', in: *Translatologia Pragensia* 8, 2011, 135-147.

Extra geaccepteerde lezingen

Hanna Berežnicka

Vertaalster als gatekeeper en gatemaker - Lisetta Stembor

De Nederlandse poloniste en vertaalster Lisetta Stembor (1927–2017) behoorde tot de meest actieve bemiddelaars van de Nederlandse literatuur in Polen en de Poolse literatuur in de lage landen. Haar omvangrijke correspondentie met verschillende actoren van het Poolse en Nederlandse literaire veld verschaft inzicht in de individuele, institutionele, politieke en poëtische dimensies van de Poolse-Nederlandse literaire transfer. In de bijdrage wordt Stembors rol in de transferprocessen van de Poolse literatuur naar de Nederlandse markt in de periode van de culturele Koude Oorlog onderzocht. Het niet eerder gepubliceerde archiefmateriaal (Stembors nalatenschap in het Haagse Literatuurmuseum) geeft inzicht in Stembors specifieke functies als literaire gatemaker, gatekeeper en vertaalster.

Birutė Avižiniene

Vertalingen vanuit het Nederlands in Sovjet-Litouwen

De lezing gaat in op de literaire vertalingen vanuit het Nederlands, gepubliceerd in de Socialistische Sovjetrepubliek Litouwen in 1940–1990 en de receptie hiervan. Zowel voor de vertaling als de receptie is de Sovjetbezetting van Litouwen een belangrijke factor. In de communistische regimes werd van de literatuur verwacht dat ze de officiële esthetische en ideologische waarden van de Partij overnam. Hierbij speelde de vertaling een sleutelrol: het regime moest beslissen hoe het zich wilde engageren met andere naties en culturen en hoe dat engagement kon worden gerationaliseerd in termen van zijn ideologie (Rundle 2002: 4–5). Daarom wordt het theoretisch kader van het onderzoek gevormd door het postkolonialisme dat vaak met succes voor de situatie van de Baltische staten wordt gebruikt (Kelertas 2006; Gūtmane 2013; Annus 2019). Vooral het concept van koloniale samenlevingen als discursieve slagvelden, geformuleerd door Epp Annus (Annus 2019: 7), is geschikt om de situatie van de vertalingen van de Nederlandstalige literatuur te bespreken. Vaak kunnen we namelijk zien hoe koloniale en dekoloniale discoursen in de Litouwse samenleving zich naast elkaar ontvouwen. In de eerste helft van de Sovjetbezetting werden Nederlandstalige boeken geselecteerd door Moskou vanuit een ideologisch oogpunt. Meestal waren dit realistische romans die gelezen konden worden volgens de principes van het socialistisch realisme en die thematisch bij het cultuurbeleid van het Sovjet-kolonialisme pasten. De romans zijn vanuit het Russisch vertaald en altijd van een nawoord voorzien dat de officiële receptie van de vertalingen weergaf.

In de jaren 80 ontstonden er lokale initiatieven om Nederlandse literatuur en cultuur in Litouwen te presenteren. De transitietaal veranderde: vanaf dat moment werd de Nederlandstalige literatuur vanuit het Duits vertaald. Hoewel de Nederlandse vertalingen in de Sovjetperiode schaars zijn, weerspiegelen ze zowel het cultuurbeleid van het Sovjetkolonialisme als de poging van lokale cultuur alternatieven hiervoor te vinden.

Bronnenlijst

Annus, Epp, *Soviet Postcolonial Studies: A View from the Western Borderlands*. London: Routledge, 2019.

Gūtmane Zanda, Ignatjeva Sigita. 'Reception and Translations of Western Modernist Literature in Latvia in the Brezhnev Era', in: *Letonica*, Vol. 51, 2023, pp. 120–143.

Kelertas Violeta (eds.), *Baltic Postcolonialism*, Amsterdam: Rodopi, 2006.

Lange Anne, Monticelli Daniele, Rundle Christopher, "Translation and the History of European Communism", in: Rundle Christopher, Lange Anne, Monticelli Daniele (eds.), *Translation under Communism*, Pelgrave Macmillan, 2022, pp. 17–35.

Maskaliūnienė Nijolė, Juršėnaitė Gintarė, "Passing through the filter: Literary translation from Spanish in Lithuania under Soviet censorship", *Stridon. Journal of studies in translation and interpreting*, vol. 3, iss.2, pp. 5–27. DOI: 10.4312/stridon.3.2.5-27

Tatolytė Ingrida (eds.), *Vertimas ir cenzūra sovietinės ideologijos sąlygomis. Lietuva 1940–1990* [*Vertaling en censuur onder de Sovjetideologie. Litouwen 1940–1990*], Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2024.

Venclova Tomas, "Translations of World Literature and Political Censorship in Contemporary Lithuania", *Lituanus*, Vol. 25, No. 2, 1979; available: www.old.lituanus.org/1979/9_2_01.htm